

De corona crisis: een kans op echte verandering voor Drenthe?

Samenvatting van de uitkomsten van een online peiling en belronde

De crisis waar we ons in bevinden houdt ons allemaal bezig. Veel mensen zijn door het virus getroffen of dreigen hun baan en inkomen te verliezen. We missen elkaars nabijheid. Maar de crisis opent ook onze ogen. Voor wat echt van waarde is. Mensen genieten van de natuur, van het landschap. Ervaren weer wat echt blauwe lucht en stilte betekenen. En beseffen dat het in de toekomst echt anders moet.

Hoe kunnen we van deze ervaringen gebruik maken en het herstel na corona verbinden aan (andere) grote uitdagingen van onze tijd, zoals het aanpakken van de dreigende klimaatcrisis, het herstel van biodiversiteit en het ontwikkelen van een circulaire economie? Om antwoorden op deze vragen te krijgen is de Natuur en Milieufederatie Drenthe in gesprek met de Drentse samenleving. We kregen meer dan 40 reacties op de eerste online-vragenlijst en hadden contact met een vergelijkbaar aantal groepen en initiatieven. Dat leverde interessante en mooie reacties op. Met uitingen van zorgen, bezinning en veel goed doordachte en hoopgevende ideeën. In dit document proberen we alles wat we van jullie hebben meegekregen zo goed mogelijk samen te vatten.

Sociale isolatie

De reacties laten ook zien dat we ons sinds maart in een ongekende en zeer zorgelijke en voor sommigen deprimerende situatie bevinden. Vooral voor diegenen die direct getroffen zijn door het virus. Veel mensen ervaren sociale isolatie. Het gemis van samen wandelen, het niet normaal kunnen bezoeken van kinderen of kleinkinderen, het gevoel opgesloten te zitten in het dorp en afhankelijk te zijn van het OV dat niet rijdt, maakt het een zware periode. Er is angst om naar buiten te gaan om te fietsen of te wandelen, vooral als er drukte dreigt. En ook al worden de beperkende maatregelen langzaam minder, het einde lijkt nog niet in zicht.

Lokale initiatieven maken pas op de plaats

Een bijkomstig effect van de corona crisis en de sociale isolatie is dat veel lokale initiatieven en groepen hun

activiteiten plotsklaps hebben moeten stopzetten en/of uitstellen. Plannen kunnen niet verder ontwikkeld of uitgevoerd en nieuwe ideeën niet uitgewerkt worden.

Inmiddels zien we gelukkig wel dat veel initiatieven weer in beweging komen. Door middel van online-bijeenkomsten, maar ook weer door fysieke ontmoetingen, maar dan wel met anderhalve meter afstand. We zien ook initiatieven die juist meer aandacht krijgen als gevolg van de herwaardering van de lokale omgeving en groene waarden.

“We gaan nu oriënteren op wat mensen van ons willen. (...) We maken nu pas op de plaats. We gaan na de crisis met het dorp in beraad over- wat zij willen dat wij als energiecoöperatie voor het dorp doen.”

“Met ons gaat het heel erg goed! Heerenboeren Assen zit bijna vol en de kleine rondleidingen op privé formaat vielen uitermate goed in de smaak. Lokaal, duurzaam en korte keten voedsel zijn zó in trek geraakt door de crisis dat wij begin 2021 gaan boeren!”

“Alle activiteiten zijn gecancelled en er is nog geen zicht op wanneer één en ander weer start. Het probleem is dat de gidsen allemaal 70+ zijn en dus in de kwetsbare leeftijd zitten.”

“De groep heeft last van de 1,5 meter regel bij het ringen van uilen. Bij het klimmen naar de uilenkast kunnen 2 mensen de ladder pas vastpakken wanneer de 3e persoon 3 treden hoog is.”

Herwaardering lokale omgeving en groene waarden

De samenleving maakt dus pas op de plaats. De snelheid, de haast en de drukte vallen zomaar weg. Er is minder verkeer, er zijn minder vliegtuigen en er is daarmee minder overlast. Daarnaast leidt de corona-crisis tot een herwaardering van de eigen omgeving, van natuur en groene waarden. Mensen ervaren en genieten van rust, stilte en schonere lucht. Zowel in het buitengebied als in de stad.

"In het buitengebied is het zo stil, met ooverdovend gezang van de vele vogels. Die rust heeft de natuur nodig om zich te herstellen"

"De coronacrisis heeft mensen aan het denken gezet. Mensen werken meer thuis en zoeken hun heil meer in de natuur nu andere activiteiten niet mogelijk zijn."

"Er is door de coronacrisis duidelijk meer belangstelling voor biodiversiteit."

Deze herwaardering van de natuur en de eigen omgeving leidt er ook toe dat mensen op zoek gaan naar lokaal geproduceerde producten (brood, zuivel, tomaten, paprika, asperges).

Een tijd van bezinnen

De corona tijd is ook een tijd van bezinnen: wat is nu echt belangrijk? Kunnen we door met ongebreidelde economische groei? Of zijn er andere kwaliteiten die belangrijker zijn?

"Ik denk dat het ook een tijd van bezinnen is: wat is nu echt belangrijk? En vooral: kunnen we door met ongebreidelde groei? Of zijn er andere kwaliteiten die belangrijk zijn en die niet meer-meer-meer vragen. Ik hoop dat meer mensen zich realiseren dat economische groei niet zaligmakend is (...)"

"Hopelijk komt iedereen wel tot het besef dat we niet alles met technologie kunnen beïnvloeden. We zullen meer het natuurlijk evenwicht moeten zoeken. (...) Als we een gezond leven willen leiden zullen we zorgvuldiger met onze omgeving om moeten gaan. dus meer gebruik en minder misbruik maken van de natuur. Daarbij zijn zuinig omgaan met onze grondstoffen, meer circulair gebruik, en meer biodiversiteit voor een goed evenwicht, van belang."

Voor velen is de situatie waarin we zijn beland een bevestiging van de noodzaak om snel anders om te gaan met de aarde, te beginnen met de eigen omgeving. Het is een tijd waarin we ons realiseren dat de wereld niet maakbaar is, dat we een grens bereikt hebben. Dat we allemaal verantwoordelijk zijn voor voldoende ruimte, voor een systeem in balans en met veerkracht. Het is hopen dat we dat vast kunnen houden en dat we van deze situatie leren en de kansen die het biedt om te buigen in iets moois.

"De Corona crisis is een bevestiging van de noodzaak om SNEL anders om te gaan met de aarde en te beginnen met je eigen directe omgeving."

"We kunnen alleen maar duurzamer uit deze crisis komen door de opgedane ervaringen van de afgelopen 4 maanden te benutten; schone lucht, geen vliegtuiglawaai, aanzienlijk minder auto's op de weg en meer fietsers en wandelaars die genieten van het prachtige bijeffect van deze crisis!"

"Grijp de kans om mensen die bewust zijn geworden van het belang van natuur in deze coronatijd (iedereen gaat nu de natuur in) bewust te maken van het belang van bescherming van de natuur. Alleen van natuur die er nog is, kun je genieten."

Het moet dus echt anders, blijkt uit de reacties. De corona crisis biedt mogelijkheden om onze samenleving anders in te richten. Om zaken anders aan te pakken. Duurzaam, circulair en lokaal. De online-peiling bracht naast voorgaande reflecties een aantal waardevolle ideeën voor het herstel op.

“Ik denk dat het belangrijk is om naar een economisch model te komen dat niet gebaseerd is op groei. In Drenthe zouden we ook die andere waarden - natuur/leefomgeving, onderlinge verbinding en zelf ruimte voor balans en veerkracht zoeken. Als provincie is het, denk ik, belangrijk om ook die waarden die niet op geld te zetten zijn, uitdrukkelijk te waarderen. We hebben een aantal opgaven: klimaat, energie, water (nat en droog), sociaal. Allemaal zullen ze een grote impact op de ruimte hebben. Nu is HET moment om ze integraal te bekijken EN de niet-economische waarden mee te nemen zodat we echt veranderingen maken.”

“Als provincie moeten we nu inhaken op de sterk toegenomen belangstelling voor natuur. Drenthe is natuurprovincie bij uitstek. Grijp nu de kans om van de ecologische hoofdstructuur (EHS) c.q. nationaal natuurnetwerk (NNN) nog meer te maken en ook de nog resterende ooit aangetaste bekenstelsels in Zuid Drenthe te herstellen door her-meandering en natuurontwikkeling op oevers. En om het complete 'ensemble' van het Drentse Landschap van brink- en esdorpen, essen, velden en beekdalen te herstellen.”

Een nieuw waardensysteem voor Drenthe

De wereld, Nederland en dus ook Drenthe zijn toe aan een nieuwe realiteit. Aan een samenleving die zich niet richt op economische groei, maar waarin andere basiskwaliteiten een veel prominentere positie in nemen. Dat geldt voor overheidsbeleid, maar ook voor ondernemerschap, lokale initiatieven en individueel gedrag. Het moet socialer en duurzamer. Met de nadruk op welzijn, gezondheid, duurzaamheid, natuur, onderlinge verbinding. En we moeten deze waarden veel meer in onderlinge samenhang of integraal benaderen en streven naar evenwicht in het systeem. Zodat we in de toekomst zorgvuldiger omgaan met onze omgeving, meer gebruik

en minder misbruik maken van de natuur, zuinig zijn met grondstoffen en aansluiten bij het Drentse landschap. Drenthe als duurzame provincie van de toekomst.

“Natuur en ruimte zijn het belangrijkste kapitaal van Drenthe. Dat zijn kenmerken die de kwaliteit van leven voor een groot deel bepalen. Drenthe kan beschouwd worden als de groene long van Nederland en daar moet naar mijn idee zorgvuldiger mee omgesprongen worden. De natuur is in Drenthe opgedeeld in vaak geïsoleerde gebieden met elk een andere eigenaar. Daar kan de provincie nog veel natuurwinst boeken. Om meer ecologische diversiteit te krijgen tussen de natuurgebieden, is een ander beheer nodig van deze openbare ruimte. Een provinciaal overkoepelend masterplan helpt mensen over de streep om zich in te zetten voor behoud en verbetering van natuur. Natuurliefhebbers hebben de tijd en omstandigheden mee. Dit masterplan moet burgers en overheden stimuleren om tot handelingen te komen. Bovendien werkt het samen verbeteren van de leefomgeving verbindend voor de samenleving. Ook dat is kwaliteitswinst.”

Bloeiend Benneveld vindt het toekomstbeeld van de WUR voor 2120 heel inspirerend. Voor Drenthe (de hogere zandgronden) is de visie een combinatie van verbeteren in zijn gebieden en versterken beekdalen (nieuwe balans tussen bos, landbouw en natuur), kringlooplandbouw met groenblauw raamwerk en stedelijke ontwikkeling (klimaatadaptief). Voorstel van Bloeiend Benneveld is om dit nader uit te werken voor Drenthe ('leg er een vergrootglas op voor Drenthe'). Bloeiend Benneveld en/of de Groene Alliantie Coevorden zou dit dan weer naar Coevorden kunnen vertalen. Het Deltaplan biodiversiteitsherstel en de Bossenstrategie passen hier ook in.

¹ www.wur.nl/nl/Dossiers/dossier/Nederland-in-2120.htm

Dat begint met lokale initiatieven

Mensen willen met elkaar aan de slag. In de Drentse samenleving wemelt het van de goede ideeën voor lokale initiatieven om vorm te geven aan die nieuwe realiteit. Bijvoorbeeld een bewonersberaad voor herstel natuur, landschap biodiversiteit, een plantenwerkgroep Dwingelderveld, een duurzaamheidscoöperatie, of Herenboeren Assen.

“We zouden eigenlijk een samenleving moeten nastreven waarin iedereen veel meer, primair, de ruimte heeft om zijn eigen woonomgeving te organiseren. De Corona toestand versterkt mijn visie dat we zelf weer onze woonomgeving kunnen bouwen, lees timmeren, want we gaan minder verdienen en krijgen meer tijd. Dat is fantastisch, want dan kun je de tijd in je eigen woonomgeving stoppen, dat compenseert weer het minder geld en dat brengt ons op veel gebieden geluk. Ook sluit dat aan bij andere woonvormen.”

“Burgerinitiatieven met uitgangspunten natuur, milieu, duurzaamheid en leefbaarheid meer ruimte en hulp geven, dat is namelijk vraag gestuurd en geldt effectief ingezet direct door en voor de burger. Als er hulp is met het nemen van ambtelijke obstakels en kijken wat er met de huidige wetgeving wel kan zodat kleine of middelgrote initiatieven sneller van de grond kunnen komen en uitgevoerd kunnen worden. Hier kan weer van geleerd worden zodat het verduurzamen sneller gaat. Bedrijven zullen wel moeten volgen in het verduurzamen vanwege de vraag.”

“Er is meer ondersteuning voor duurzame (burger-)initiatieven nodig, ook al zijn deze in aanvang niet rendabel.”

“Er is ineens veel tijd voor natuurbeleving. Mijn voornemen tot het oprichten van een Plantenwerkgroep Dwingelderveld heeft nu handen en voeten gekregen. Er zijn 11 aanmeldingen. In groepjes van drie gaan we de natuur in.”

“Ik wil meehelpen met opzetten van ‘bewonersberaad’ in eigen omgeving voor herstel natuur, landschap en biodiversiteit.”

“Wij hebben de Werkgroep Landschap en Natuur Eelde opgericht om in samenwerking met alle partijen te werken aan duurzaam landbeheer door boeren.”

Deze ideeën verdienen het een kans te krijgen, om verder vorm te geven en om te zetten in concrete plannen. Ideeën die zich richten op lokale en duurzame voedselketens, op het herstel van de biodiversiteit, natuur en landschap, duurzame energie en of energiebesparing, op circulaire bouw, op waterbesparing of slimmer vervoer. Tabel 1. Geeft het totaaloverzicht van de onderwerpen van de aangedragen ideeën. Daar is ondersteuning voor nodig. In de vorm van de juiste expertise, financiële regelingen om in het beginstadium de risico's en kosten beheersbaar te maken. Of om mensen net dat laatste zetje te geven om zich in te zetten voor behoud en verbetering van de natuur en aan te sluiten bij een initiatief.

Naar een duurzaam beleid

“Als provincie Drenthe zijn we een van de landsdelen van Nederland waar makkelijk meer natuur kan worden gerealiseerd zodat we als Nederlanders hier niet voor naar het buitenland hoeven.”

De nieuwe realiteit vraagt ook om nieuw beleid en een coördinerende rol van overheden. Een beleid waarin duurzame keuzes worden gemaakt en duurzaam gedrag van bewoners en bedrijven wordt gestimuleerd en beloond. Waarin expliciet gekozen wordt voor de nieuwe waarden: circulair, duurzaam, sociaal. En waarin duurzame keuzes en gedrag (financieel) gesteund en beloond worden en duidelijke grenzen worden gesteld aan niet duurzaam gedrag. Of het nu gaat om recreatie, voedselproductie, industrie, bouw, of consumptie. Er is een provinciaal masterplan voor een groene en duurzaam herstel nodig. **Daarvoor is een krachtige coalitie nodig, of, zoals een van de respondenten voorstelde: een “Green Recovery” platform voor Drenthe.**

“Proberen alle activiteiten (van bedrijven en particulieren) die niet of weinig duurzaam zijn af te bouwen. En voor hen een duurzaam alternatief te bieden door mee te denken en te ondersteunen met raad en daad.”

“We moeten met zoveel mogelijk clubs een manifest opstellen en aanbieden bij de politieke partijen, Gedeputeerde Staten en gemeente besturen”

“Roep een “Green Recovery” platform in het leven voor Drenthe, waarin provincie en burgers zitting nemen. Ontwikkel een visie en nodig gemeenten en burgers uit om met plannen of activiteiten te komen ter vertaling van die visie.”

“Beïnvloeding van overheden en bedrijfsleven, maar ook ondubbelzinnige standpunten en acties t.b.v. genoemde kwaliteiten. (...) Wake up call door manifestaties, samen met erfgoed en cultuurinstellingen.”

VOLE • Energie van ons • Fietzersbond • EC Noordseveld • Dorpsbelangen • Noordelijk Innovatielab Circulaire Economie(NICE) • bedrijven • De Drentse KEI • Energiewerkplaats • WWF-NL afdeling Drenthe • TechHub Assen - opleidingscentra • Natuur en Milieufederatie Drenthe

Platform voor een Green Recovery van Drenthe

Met deze ideeën gaat de Natuur en Milieufederatie Drenthe verder het gesprek aan met de Drentse samenleving. Dat gebeurde al op 17 juni tijdens een zeer goed bezochte online-bijeenkomst. En dat wordt de komende maanden voortgezet. We werken samen toe naar een Agenda voor de Green Recovery van Drenthe. En we reflecteren hierbij op onze eigen rol hierbij. Hoe we lokale initiatieven nog beter kunnen ondersteunen, verbinden en zichtbaar maken. Hoe we bedrijven kunnen motiveren om stappen te nemen in de goede richting. En hoe we samen ook overheden kunnen meenemen in de noodzakelijke veranderingen.

Met wie?

We kunnen en gaan de verantwoordelijkheid niet alleen bij overheden leggen. Initiatieven moeten uit de samenleving komen. Burgers (jong, oud, man, vrouw, vanuit alle lagen van de samenleving), lokale groepen, maatschappelijke organisaties, bedrijven, natuur-en terreinbeherende organisaties, kennisinstellingen staan samen aan de lat voor deze enorme maar mooie uitdaging. En we zullen elkaar hierbij hard nodig hebben. We zullen met elkaar een sterke alliantie vormen en met en van elkaar moeten leren. En het gesprek aan gaan met de samenleving in de meest brede zin. Dus ook met diegenen die nu nog sceptisch aankijken tegen een Green Recovery. Met volle overtuiging dat het anders moet en kan, en op basis van wederzijds respect.

De hele bevolking van Drenthe • Nederlandse Stichting Geluidhinder • Energiecoöperaties • Daltonschool • medebewoners • Gemeenteraden • Natuurmonumenten • Het Drentse Landschap • Staatbosbeheer • Scholen • ASN-bank • IVN • Provincie • architecten en bouwbedrijven • Invent Beilen • Stichting Bloeiend Landschap •